

Kitap İnceleme | Mehmet Rauf Kesici♥

Saniye Dedeoğlu (2014). **Migrants, Work and Social Integration, Women's Labour in Turkish Ethnic Economy** (Göçmenler, Çalışma ve Sosyal Entegrasyon, Türkiyelilerin Etnik Ekonomisinde Kadın Emegi). *Migration, Diasporas and Citizenship Series, Palgrave-Macmillan, ISBN: 9781137371119, 1. Baskı, 202 Sayfa.*

Giriş

Göç, göçmenler ve çalışma hayatı konuları akademik yazında üzerinde çokça çalışılan alanlardır. Bu çerçevede 2014 yılında yayınlanan Göçmenler, Çalışma ve Sosyal Entegrasyon / Türkiyelilerin Etnik Ekonomisinde Kadın Emegi isimli, önsöz kısmında bir nevi kendi durduğu yeri ve pozisyonu tarif ettiği kitabıyla, Dedeoğlu, göç, emek piyasaları ve sosyal entegrasyon literatürüne, toplumsal cinsiyet perspektifiyle katkıda bulunmaktadır.

Avrupa toplumlarındaki sosyoekonomik dönüşümlere toplumsal cinsiyet ve göç çalışmaları yoluyla eğilmenin ve bu dönüşümlerde kadınların etkisinin/rolünün ortaya konulmasının önemine işaret eden kitap, yazarın sözleriyle, bir kadın tarafından yazılmış, kadınların seslerinin, yaşamlarının ve hikâyelerinin ifade edildiği, Türkiyeli topluluğun Britanya'ya göçünün hikâyesi olarak tarif edilebilir.

Londra'da kadınlar, işyeri sahipleri, aileler ve topluluk liderleriyle derinlemesine görüşmelerin ve gözlemlerin yapıldığı, 15 aylık alan araştırması üzerine kurgulanmış bu kitapta özetle Londra'daki Türkiyelilerin etnik ekonomisinde kadın emegi/çalışması ve Türkiyelilerin sosyal entegrasyonu ve Türkiyeli toplumun toplumsal cinsiyet ideolojilerinin ve yapısının kadınlar üzerindeki sonuçları işlenmektedir.

Kitapta, 2000'lerin başında ortadan kalkıncaya kadar tekstil ve giysi imalat sanayisinde ağır koşullarda çalışan Türkiyeli kadınların bulunduğu Londra'da, Türkiyelilerin etnik ekonomisinde kadın çalışmasının doğası ifade edilmekte ve bu ekonomik yapı içinde kadın çalışmasının durumunu ifade eden talep faktörleri dikkatli bir biçimde ele alınmaktadır. Ayrıca toplumsal cinsiyet ilişkileri ve kadının toplumdaki yeri ekseninde etnik ekonominin yapısı, bu ekonomide kadının rolü ve kadın emeğinin aileler ve toplulukları içinde ve Britanya toplumunda kadının konumu üzerine nasıl bir etki gösterdiği açıklanmaktadır. Türkiyeli etnik ekonomisinde kadın emeğinin altının çizildiği kitabın genel amacı ise, Londra'da Türkiyeli kadınların çalışmasını daha görünür

♥ Kocaeli Üniversitesi, Öğretim Üyesi (Yrd. Doç.Dr.) / Regent's University London, Regent's Centre for Transnational Studies, Doktora Sonrası Misafir Araştırmacı. E-posta: mehmetrauf@gmail.com.

Not:

Bu inceleme, "Londra'da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlerin Emek Piyasalarındaki Konumlarının Belirleyicileri" başlıklı, Regent's University London, Regent's Centre for Transnational Studies'da yürütülen, TÜBİTAK, 2219-Yurt Dışı Doktora Sonrası Burs Programı tarafından desteklenen, doktora sonrası araştırma projesinin literatür taraması kapsamında yapılmıştır.

hale getirmek ve Avrupa'da kadın çalışması ve etnik ekonomi arasındaki ilişkinin bireysel bir açıklamasını temsil etmek biçiminde ifade edilmektedir.

Yazarın Britanya'daki deneyimlerinin bir ürünü olan bu araştırma feminist metodolojinin kullanıldığı bir teorik çerçeveye yazılmıştır. 2010-2011 yıllarında 15 aya yayılan bu çalışmada, Türkiyeli topluluktan, kartopu yöntemiyle ulaşılan 60 göçmen kadınla ve işyeri/dükkan sahibi ve topluluk lideri sıfatı olan sınırlı sayıda erkek göçmenle görüşmeler gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra yazarın etnik işyerlerine ziyaretler gerçekleştirdiği ve kadınlarla kişisel görüşmeler yaptığı, düğün, dini tören ve kadın günlerine katılarak sohbet ve gözlem yapma imkanı bulduğu ortaya konulmaktadır.

Londra ile sınırlı bu çalışma, Türkiyeli kadın göçmenlerin etnik ekonomi, (ücretli/ücretsiz) çalışma hayatı ve toplum içindeki durumunu odağa almakta ve topluluğun sosyal entegrasyonu ile bağlantılandırmaktadır.

Kitabın diline ve yapısına ilişkin, bize göre, kitabın giriş kısmında ifade edilmesi elzem olan, çok önemli bir ön bilgi, kitabın dördüncü bölümünün ikinci kısmında kısaca ifade edilmiş. Buna göre yazar, Türkiye'den göç eden insanların etnik ve dini geçmişlerinin heterojen doğasına odaklanan literatürdeki analizlerin/çalışmaların¹ odağı, toplumun homojen karakteristiklerinden ve genel deneyimlerinden uzağa kaydırma potansiyeli taşıdığını ifade etmektedir. Bu yüzden ilgili kitabın, ekonomik faaliyetlerine vurgu yaparak, Britanya'daki Türkiyeli topluluğun bir fotoğrafını/resmini oluşturmayı amaçladığını ve etnik, dini, politik ve ideolojik farklılıkları kabul ederek bu kitap boyunca 'Turk' ya da 'Turkish' ifadelerini Türkiye'den gelen farklı grupları nitelendirmek için kullandığını belirtmektedir.

Kadın göçmenlerin çalışma ve sosyal entegrasyonu

Kitabın ilk bölümü, giriş bölümüyle birlikte araştırma konusunda genel bir başlangıç özelliği göstermekte ve teorik bir tartışma üzerine kurgulanmaktadır. Bölüm, toplumsal cinsiyet, etnik ekonomi ve göçmenlerin sosyal entegrasyonuna ilişkin temel teorik ve ampirik perspektifleri özetlerken, göçmenlerin ekonomik faaliyetleriyle Avrupa'da meydana gelen değişmelerin sonuçlarının ve ilgili toplumlarda sosyal entegrasyon sistemlerinin üretilmesi yöntemlerinin araştırılmasına bu kitabın nasıl katkıları vereceğini göstermektedir. Yazarın sözleriyle, bölümün bir anahtar amacı, kimlik ve aidiyetin "sembolik biçimlendirme"siyle toplumsal cinsiyetin bu aşağıdan dönüşümün bir kolaylaştırıcısı olduğunu göstermektir. Bu çerçevede feminist bakış açısıyla sosyal sermaye ve göç literatürüne ilişkin teorik yaklaşımlardan neoliberal yaklaşım (itme-çekme faktörleri kuramı) ve Marksist Teori'ye eleştiriler işlenmiş, sosyoloji, antropoloji ve emek piyasaları yazınının bu alana katkıları ifade edilmiştir.

Kadın göçmenlerin çalışma hayatının ortaya konulabilmesi için Londra'da yaşayan Türkiyelilerin etnik ekonomisinin özelliklerinin ve koşullarının açıklanması gerekmektedir. Bu noktada, çoğu, küçük aile işletmesi özelliği gösteren işyerlerinde ağır çalışma koşulları ve uzun çalışma süreleriyle örülen iç sömürü (self-exploitation) tartışılmakta, buradan da göçün ve işgücünün feminizasyonuna geçilerek, literatürdeki

¹ Bu noktada Türkiye'den insanların heterojen yapısına odaklanan çalışmaların sayısının da az olduğunu ve özellikle güncel gelişmeleri işlemek bakımından çok yetersiz bir literatürün söz konusu olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

ilgili tartışmalarla birlikte etnik ekonomide kadınların rolü vurgulanmaktadır. Ayrıca, çok kültürlülüğün yerini güvenlik eksenli göç politikalarına bıraktığı bu dönemde, kadın göçmenler açısından kritik bir konu olan sosyal entegrasyona dair, ileriki bölümlerde işlenecek, bazı önemli tespitlere yer verilmiştir: 1- Kadınlar, ulusal ideoloji ve kimliklerin inşasında ve yeniden üretilmesinde önemli bir role sahiptir, 2- Türkiyeli etnik ekonomisi, bu topluluğun Britanya toplumuna katkısını inşa ettiği için etnik ekonomide kadınların çalışması sosyal katkı ve entegrasyonun en görünür yoludur 3- ancak Türkiyeli kadınların Britanya toplumuna entegrasyonu, dolaylı / inişli-çıkışlı / zikzaklı bir seyir izlemektedir 4- örneğin, ilk jenerasyon kadınların entegrasyonu zayıf iken, sonraki kuşaklarda çocuklar üzerinden entegrasyon ya da çocuklardan dolayı entegre olamama ikilemi söz konusudur.

Londra'da Türkiyelilerin etnik ekonomisi

Avrupa'da etnik ekonominin büyüyen önemi, temel olarak Türkiyeli göçmenlerin istihdam yaratma kapasitesi ve bunun Avrupa ekonomisine katkısı bakımından, akademik araştırmaların odağındadır. Bu çerçevede ele aldığımız bölüm, etnik ekonomi ve özellikle Avrupa'da Türkiyeli etnik ekonomisini incelemekte, ana akımı döner/kebab restoran/paket servisi ağı olan bu etnik ekonominin yarattığı istihdam fırsatlarını tartışmakta ve bu çerçevede Avrupa'da yaşayan göçmen grupların spesifik hayatta kalma stratejileri geliştirme yollarını anlama konusunda derinlik sağlamaktadır.

Avrupa'ya ilk gelen Türkiyeli göçmenler, Almanya ve diğer ülkelerde Fordist fabrikalarda çalışmış, 1973 ekonomik krizinden itibaren işsizlikle karşı karşıya kalmış ve böylece kendi işini kurma/yaratma sürecini başlatmışlardır. Bu çerçevede ilgili bölüm, büyüyen küçük girişimciliği/etnik ekonomiyi, birçok sanayi işçisini işsiz bırakan neoliberal yeniden yapılanmaya Türkiyeli topluluğun verdiği bir cevap ve etnik azınlıklar için emek piyasasında istihdam fırsatlarının az olmasına bir reaksiyon olarak açıklamaktadır. Etnik ekonominin geleceğini ise etnik ağların/emeğin kullanımı ve ikinci jenerasyonun aile işletmelerine entegrasyonuna bağlamaktadır.

Britanya'da, özellikle Londra'da, temel olarak restoranlar, kafeler, dönerciler/kebabçılar, balık ve patates satan dükkanlar (fish and chips shops), süpermarketler, içki satan dükkanları (off-licence), taksiciler (minicabs) ve ithalat/ihracat firmalarından oluşan Türkiyeli etnik ekonomisi, ilgili çalışmalar ve yapılan alan araştırması çerçevesinde ortaya konulmuş ve bu ülke ekonomisi içindeki yeri tartışılmıştır. Temel finansman kaynağı, tekstil/hazır giyim imalatının yaygın olduğu dönemde edinilen birikimler olan etnik ekonomiye dair bazı teorik argümanlar, alan araştırmaların elde edilen sonuçlarla desteklenmiştir. Buna göre Londra'da emek piyasalarında ayrımcılığı deneyimleyen Türkiyeli nüfus, aynı zamanda dezavantajlı girişimci gruplarını da barındırmaktadır.

Burada tatil yapmadan, çok uzun sürelerle çalışılan Türkiyeli etnik ekonomisi içindeki küçük işletmelerde (iş sahibi ve ailesinin emek gücünün sömürülmesi biçiminde) yoğun bir iç sömürünün söz konusu olduğu tespitini yapan yazar, bunun yoğun rekabet ortamında ilgili işletme/işyerlerinin tek hayatta kalma ve başarılı olma yolu olduğunu öne sürmektedir.

Etnik ekonominin incelendiği bu bölümde Türkiyelilerin, Batı Avrupa'da neoliberal dönüşüm evresinde, bu dönüşümün ürettiği işsizlik, yoksulluk, düzenli (tam zamanlı) iş bulamama gibi çalışanlar açısından olumsuz sonuçlara karşı geliştirdikleri,

küçük işletmeler kurarak hizmet sektöründe çalışmak, kendilerine ve diğer çalışanlara istihdam sağlamak gibi konular etraflı bir biçimde ele alınmaktadır. Ardından bu dönemde İngiltere ve Londra'daki durum incelenmekte ve bir nevi geneli yansıtan Londra'nın durumu, ilgili çalışmalar ve araştırma çerçevesinde ortaya konulmaktadır.

Londra'da 'Türkiyeli' topluluk ve Türkiye'nin göç hikayesi

Bu bölümde Londra'daki Türkiyeli topluluğun ve Londra'da yerleştikleri yerlerin özelliklerinin bir taslağı çizilmekte, göç yolları incelenmekte ve bu çerçevede okuyucuya Londra'daki Türkiyeli topluluğun detaylı bir raporu verilmektedir. Öte yandan Britanya'daki Türkiyelileri inceleyen literatürün çoğunlukla onları görünmez ya da silik bir topluluk olarak resmettiği ve literatürün çoğunun Türkiye'den göç eden insanların etnik ve dini geçmişlerinin heterojen doğasına vakfedildiği öne sürülmektedir. Bu çalışmanın ise Türkiyelilerin Britanya toplumuna ekonomik katkısı ve görünürlüğüünün inşasının olanağına işaret ettiği belirtilmektedir. Bununla birlikte Türkiye'den göç eden Kürtler, Türkler ve Kıbrıslı Türklerin göç hikâyelerine, benzerliklerine/farklılıklarına değinilmekte, temel göç nedenleri derin toplumsal - etnik ve dini problemler ve damgalama olduğu için, sünni Türk göçmenler, Kıbrıslı Türkler, Alevi Kürt ve Türkler ve Kürt göçmenler yaralı topluluklar olarak sınıflandırılmaktadır. Bu noktada, PKK ve Türkiye ordusu arasındaki savaş ve Türkiye devletinin güvenlik gerekçesiyle gerçekleştirdiği köy boşaltma vb. nedenlerle gelenler biçiminde, Londra'ya göçün bireysel örnekleri üzerinden, farklılıklar sergilenmektedir. Nihayet Britanya'da yaşayan Türkiyelilere ilişkin istatistikler bu kısımda ifade edilmekte ancak bu istatistiklere dayalı herhangi bir sayısal analiz yapılmamaktadır.

162

Londra'daki Türkiyelileri etnik kimlikleri ve dinsel aidiyetleri çerçevesinde inceleyen ve göç hikâyelerine ve nedenlerine odaklanan bu bölümde ayrıca göçmen dernekleri, organizasyon ve fonksiyonları ile göç zinciri araştırılmakta, göçmen ağları ve komünal ilişkiler çerçevesinde insanların aile, akraba ve hemşehrileriyle birlikte yaşadıklarının altı çizilmektedir.

Londra'da Türkiyeli göçmen kadınlar

Beşinci bölümde Türkiyeli etnik ekonomisinde kadınların çalışması ve hayatı incelemekte, toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkilerinin değişiminde göçün potansiyel sonuçları/implikasyonlarının ifade edilmesi için bir zemin sağlanarak göç ve toplumsal cinsiyet üzerine tartışma ve fikir alışverişine bir kapı aralanmaktadır. Bununla birlikte kadınların kişisel göç deneyimleri ve göçmen olarak Britanya'da yaşamlarını nasıl sürdürdükleri kadar hanehalkı özellikleri ve kadınların ev içi rolleriyle ilişkili diğer önemli sosyolojik tartışma alanları da işlenmektedir. Bu bağlamda göç sürecinin patriyarka ve toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkilerini nasıl etkilediği ve kadınların 'ev kadını' olarak önceliklerini ayarlama yol/yöntemleri kadar işlerini kendi kendilerine nasıl inşa ettikleri konuları tartışılmaktadır.

Bölüm genel olarak literatür tartışması biçiminde kadınların göç yazınındaki durumunu, Avrupa'ya Türkiyeli göçünün ve kadınların göçteki durumunun tarihçesini, 2001 sayımından elde edilen Türkiyeli göçünün feminizasyonuna dair destekleyici bilgiler eşliğinde uluslararası göçün feminizasyonunu ve nihayet Türkiyeli kadın göçmenlerin Londra'daki ekonomik faaliyetlerinin tarihçesi ve bugünü irdelemektedir. Öte yandan araştırma kapsamında yapılan görüşmelere dair spesifik bilgiler de bu bölümde ortaya konulmaktadır. Örneğin etnik ekonomiyle bağlantılı

kadınların demografik özellikleri ve hanehalkı yapılarını araştırmak için 60 kadından oluşan örneklem grubuyla yürütülen çalışmanın ilk görüşmesinin, göçmen örgütlerinden biri olan Londra Alevi Kültür Merkezi ve Cemevi'nde (London Alevi Cultural Centre & Cemevi), toplu kahvaltı düzenlenen bir günde, yapıldığı belirtilmektedir.

Bu noktada önemli tespitlerden biri, Britanya'ya gerçekleşen Türkiye'li göçünün Almanya'daki misafir işçilik rejimine benzemediğidir. Buna göre Almanya'da kadınların pasif ve eşlerinin astı olarak görüldüğü, kadın emeğine daha fazla talep olan Londra'da ise kadınların göçe daha aktif bir biçimde katıldığı ortaya konulmakta, bununla birlikte kadınların göç sürecinde aktif rol oynamalarının geleneksel, patriyarkal, toplumsal cinsiyet ilişkilerinde radikal bir değişim anlamına gelmeyebileceği tartışılmaktadır.

Teorik tartışmaların ortaya konulduğu, Kandiyoti'nin patriyarkayla pazarlık görüşünün (1988) işlendiği bu bölümde teorik olarak göçün, özellikle istihdam düzeyini artırıyorsa, kadınlar açısından sosyal mobilite, ekonomik bağımsızlık, görelî özerklik, sosyal pozisyon, yetki kullanabilme gibi alanlarda iyileşmeler/ilerlemeler yaratabileceği önermesine yer verilmekte ve bu önerme tekstil üretiminde Türkiye'li topluluğun kadın emeğine dayanıyor olmasının kadının ev ve toplumdaki gücünü/etkisini genişletmede manivela işlevi görmesiyle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca kadınların haklarını deneyimlemeleri/öğrenmelerinin sadece ekonomik katkılarının bir sonucu değil aynı zamanda Britanya hukukunun kadınlara sağladığı koruma ve hakların ve toplumsal cinsiyet temelli şiddeti sonlandırmak için uzun yıllardır mücadele eden kadın hareketinin etkisinin sonucu olduğu ifade edilmekte ve bir görüşmecinin sözleriyle örneklendirilmektedir: 'Kadınların bu ülkede hakları var. Kocanın dayacağına, aldatmasına katlanmak zorunda değiller. Eşlerine şiddet uyguladıkları için hapse konulan çok örnek var. Her şey farklı burada.'

Tekstil sektörü kapandıktan sonra önemli ölçüde istihdam ve gelir olanaklarını yitiren, etnik ekonomi içinde düşük ücretli hizmet sektörü işleri dışında çok istihdam olanağı kalmayan kadınların geleneksel ev kadınlığı, annelik rollerine geri döndüğü görülmektedir. Şöyle ki, ikinci jenerasyonun okul başarısızlığı, şiddet eğilimi gibi menfi sonuçlar kadınlara, kadınların çalışmasına yüklenmekte ve ailevi meselelerde kadınlar ayıplanarak toplumsal baskı altına alınmakta ve nihayet etnik ekonomi içinde, anne ve eş rollerinin altı çizilerek geri püskürtülmektedirler. Bu durum üç temel noktaya işaret etmektedir: 1- Türkiye'li etnik ekonomisi, toplumsal cinsiyet rol ve ilişkilerini yeniden üretme potansiyeli/eğilimine sahiptir, 2- Evlilikler yoluyla geleneksel Türkiye aile ilişkileri devam ettirilmekte/güçlendirilmektedir, 3- Evliliğin adap-erkânı hala Londra'daki Türkiye'li toplum arasında dominant durumdadır.

Bu bölüm, önceki bölümlerde ifade edilen/hazırlanan çerçevenin içine oturmuş bir biçimde kitabın ana gövdesindeki en önemli parçalardan biri durumundadır. Türkiye'lilerin Londra'daki etnik ekonomisiyle teorik arka planın içine oturan bölümde, kadınların emek piyasalarındaki durumu, Britanya toplumu ve Türkiye'li topluluk içindeki konumu ve aile/akraba ilişkileri, feminist bir perspektifle, toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkilerindeki durum ve değişimlere odaklanılarak, değerlendirilmiştir.

Londra'da yaşayan Türkiye'li göçmen kadınların çalışma hayatı

Kadın çalışmasının feminist bir perspektifle değerlendirildiği ve sektörel değişimin yarattığı etkilerin tartışıldığı bu bölümde, genel olarak etnik ekonomideki değişimler ekseninde Türkiye'li kadınların rolü ve aileye ait etnik işyerlerinde kadın emeğinden

faaydalanılmasının yolları araştırılmaktadır. Bu yapılırken, Hillmann (1999) tarafından üç kuşak biçiminde ortaya konulan, etnik ekonomilere dair araştırmalarda toplumsal cinsiyetin entegrasyonu sınıflandırmasına yer verilmekte ve yazarın sözleriyle “bu kitap, ilgili sınıflandırmada üçüncü yaklaşıma daha yakın durmaktadır”. Bu gruptaki çalışmalar, temelde etnik işletmelerin hayatta kalabilmesi için bir mekanizma olarak patriarkal kontrol çerçevesinde kadının ikincil konumuna odaklanmakta, etnik ekonomide kadınların profesyonel faaliyetlerinin aileleri içindeki durumlarını değiştirmediğini ve onların ailede bakım, ev içindeki hizmetler ve işten kaynaklı yüklerle sorumluluklarının katlandiğını göstermektedir.

Buna göre tekstil atölyeleri kapanırken etnik yiyecek-içecek hizmeti işletmelerinin yaygınlaştığı Türkiyeli etnik ekonomisinde kadın göçmenlerin ekonomik faaliyetlerinde de değişmeler meydana gelmiş, tekstil/hazır giyim imalat işinden dıőa kapalı etnik işletmelerde anne, eş, kız kardeş gibi geleneksel ev içi rolleriyle ilintili olarak düşük ücretli/ücretsiz aile işçisi olmaya doğru bir değişim söz konusu olmuştur. Bu, gerçekte çok fazla sayıda kadının “ekonomik olarak” inaktif olması anlamına gelmektedir.

İkinci kuşak Türkiyelilere dair olumsuzlukların çoğu, annelerin tekstil imalathanelerinde çalışmasının bir sonucu olarak görülmekte, kadınlar, münasip anneler olamamak ve çocuklarına yeterince dikkat gösterememekle itham edilmektedir. Bu yüzden yeni kuşak kadınlara çocuk yetiştirme, ev işleri vb. geleneksel görevlerle birlikte etnik ekonomi içinde roller verilmektedir. İlk bakışta etnik ekonomide çalışan kadın sayısının azlığı göze çarpmaktadır. Örneğin, restoranlarda çoğunlukla garson olarak çalışan veya gün boyu işyerinin vitrininde izlenecek biçimde hamur işiyle uğraşan kadınlar görülmektedir. Ancak bu çalışanlar, buzdağının görünen kısmıdır. Zira etnik ekonomi içinde katkı sağlayan/katılan bir çok kategoride kadın söz konusudur ancak katkıları görünmez kalmakta ve ev işi ve yeniden üretim faaliyeti olarak sınıflanmakta/sunulmaktadır.

Nihayet bölüm, bazı önemli noktaların altı çizilerek tamamlanmaktadır: 1- Kadınlar ev sahibi ülkede tekstil/hazır giyim sektörünün kapanması ve etnik ekonominin yükseliői gibi sosyoekonomik yapıdaki değişmelerle farklı yönlere çekilmekte/itilmektedir, 2- Etnik ekonomideki pozisyonları, ev içi rollerine (anne, eş, gelin, vb.) bağlı olarak değişse de, işsizlik, zorlu çalışma koşulları, düşük ücretler, enformel güvencesiz çalışma ve uzun çalışma süreleri, kadınları doğrudan ve dolaylı bir biçimde etkilemektedir, 3- İkinci kuşak kadınlar, Britanya’da okula gitmiş olmaları, dil yeterliğine sahip olmaları ve ana akım topluma görece daha adapte olmaları nedeniyle erkeklerin kamuyla ilişkilerinde kolaylaştırıcılık işlevi görmekte ancak ev içi çalışma ve yükleri devam etmektedir, 4- Zorlu çalışma koşulları ve uzun çalışma sürelerinden dolayı, erkeklerin hayatın diğer alanlarındaki görev/sorumlulukları kadınlara yüklenmektedir, 5- Kadınlar istihdamla, kamudan sosyal yardım alma arasında kalmakta ve çoğunlukla formel istihdam kanallarını düşünmemektedir, 6- Etnik/ulusal kimliklerin temsili, yeniden üretimi ve topluluk ağının devam ettirilmesinde merkezi rol, kadınlarındır.

Sosyal entegrasyonun zikzaklı yolu

İlk kuşak göçmen kadınların çocuk yetiştirme yol ve yöntemlerinin, sosyal dışlanmayı ve göçmen topluluğın entegre olamamasını beslediği varsayımının sorgulandığı bu bölümde, Türkiyeli kadınların sosyal entegrasyona ilişkin görünümleri

incelenmektedir. Burada Türkiyeli kadınların sosyal değer ve katkısının çocuklarının eğitim ve hayatta başarılı olmasıyla ölçüldüğü ve bu ölçünün sadece aile ve toplumları tarafından değil aynı zamanda kadınların kendileri tarafından da empoze edildiği tespiti yapılmaktadır.

Dil yeterliğinin az olması, eğitim seviyesinin düşük olması ve emek piyasalarında ayrımcılığa maruz kalmalarından dolayı bireysel entegrasyonları düşük olan kadınlar, etnik ekonomi ve ailede çeşitli rolleriyle dolaylı / inişli-çıkışlı / zikzaklı bir sosyal entegrasyon patikasında yer almaktadır. Şöyle ki geleneksel rolleri olan ve tam zamanlı iş olarak düşünülen annelikten dolayı kadınların, çocuklarını çete kültüründen korumak, okulda tutmak vb. biçimlerde çocukları üzerinden, çocuklarının entegrasyonu üzerinden doğrudan olmasa da, zikzaklı bir entegrasyon yoluna sahip oldukları ifade edilmektedir.

Bu noktada sosyal entegrasyona etki eden bazı faktörler ortaya konulmuştur: 1- 11 Eylül sonrası göçmen politikalarında güvenlik öncelikli bir yönelim/değişim söz konusudur, 2 - Britanya kültürü, dili ve yaşam tarzının zayıf belirleyiciliğinden söz edilebilir, 3- Entegrasyon eksikliği ve sosyal dışlanmanın sorumluluğu göçmen kadınlara yüklenmektedir, 4- Çocukları üzerinden bir entegrasyon yolu inşa eden kadınlar, dil (İngilizce) yetersizliği, vasıfsızlık ve vasıflıyken de (emek piyasalarında) ayrımcılık nedeniyle entegrasyon inşasında başarısızlıklarla karşılaşmaktadır, 5- Türkiyeli kadınlar, entegrasyonun Britanya toplumuna katkı sağlamak olduğuna inanmakta ve Londra'da var olduğunu ifade ettikleri pozitif değişimlerde kendilerinin de katkısı olduğunu düşünmektedirler, 6- Bir gün geri döneceğiz geçiciliğine örnek olarak, resmen Britanya vatandaşı olan Türkiye'den göç etmiş bir kadın görüşmeci, kendisini yarım vatandaş olarak hissettiğini belirtmektedir.

Etnik ekonomideki ve Britanya vatandaşlarının gelecek jenerasyonunu yetiştirmedeki rolleriyle Britanya toplumuna katkı sağlayan kadınların entegrasyonu, sadece bireysel bir entegrasyon meselesi olmayıp tüm toplumun entegrasyonunu kolaylaştırıcı bir fonksiyona sahiptir. Bu çerçevede genel olarak Londra'da yaşayan Türkiyelilerin, özeldde ise Türkiyeli kadınların Britanya toplumuna entegrasyonunun tartışıldığı bu bölümde entegrasyonun zikzaklı ya da inişli çıkışlı yolu açıklanırken bu anlamda iç içe bulunan/gelişen müspet ve menfi etmenler ortaya konulmaktadır.

Sonuç

Genel bir özet niteliği de arz eden kitabın sonuç kısmında, ana gövdenin geliştirilmesi için bazı sonuçlara yeniden yer verilmiş, Britanya toplumuna entegrasyon bakımından etnik ekonomide kadınların çalışmasına dair bazı genel özellikler ifade edilmektedir.

Buna göre, Anthias'ın (1992) önermesinden hareketle, Türkiyelilerin etnik ekonomisinde kadın çalışmasının, gelişme ve başarı açısından merkezde olduğu ancak evleri ve toplumları içinde kadının ekonomik katkılarının görünmez olduğu belirtilmektedir. Kadın emeği ve rolü, etnik azınlık girişimciliğinin gelişmesinde gerekli görülse de, toplumsal cinsiyet duyarlı araştırmalar, erkeklere nazaran kadınların profesyonel ilerlemesinin desteklenmediğini göstermektedir. Bu da kadınların daha düşük pozisyonlarda kalmalarına ve entegrasyonlarının düşük kalmasına yol açmaktadır. Şöyle ki Britanya'da kadınların etnik ekonomideki çalışması ve sosyal bağ ve ağlardaki rolleri, kadınların sosyal entegrasyonuna engeller üretmektedir. Şöyle ki, toplumsal ağların sürdürülmesi ve etnik/ulusal kimliklerin temsilinde kadınların rolü, Türkiyeli

etnik ekonomisinin kurulması ve başarılı olmasında gerekli iken, etnik ekonominin kurulması ve başarılı olması ise, kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine (aile ve evliliğin başat olduğu bir sosyal yapıya) yapılan vurgunun artmasına neden olmaktadır. Neticede, küçük toplumsal çevrimler içinde kadınların izolasyonu ve Britanya toplumuyla bağlarının zayıflamasına yol açmaktadır.

Yazar, Britanya'da Türkiyeli topluluk içinde çalışma, toplumsal cinsiyet ve sosyal entegrasyon arasında göçmen deneyimi ilişkilerine odaklanan ilk kapsamlı araştırma olarak nitelediği kitabında 1- Britanya'da, Türkiyeli etnik ekonomisinde kadınların çalışmasının yapısı/doğası nedir? 2- Etnik ekonomide kadınların rolü ana topluma entegrasyonlarına nasıl olanak tanımaktadır? biçiminde iki temel soruya yer verdiğini ifade etmekte ve amacını şöyle açıklamaktadır: 1- Kadınların etnik ekonomide sadece düşük ücretli/ücretsiz işçi olarak sağladıkları katkıları değil aynı zamanda etnik ekonominin dayandığı sosyal/etnik ağların sürdürülmesini de olanaklı kılan ev içi rollerini de göstermek. 2- Etnisite, toplumsal cinsiyet ve çalışma arasındaki ilişkilere odaklanan bu kitapla etnik ekonomiye kadın katkısının Britanya'da Türkiyeli topluluğun en önemli sosyal entegrasyon metodu olduğunu göstermek.

Alan araştırması ve teorik arka planıyla kitabın bu hedefleri gerçekleştirdiği ve amacına ulaştığı ifade edilmelidir. Bununla birlikte, genel olarak kitapta etnik ekonomi, bu ekonomide kadınların çalışması ve sosyal entegrasyon mevzularında Türkiyeli topluluk bir örnek olarak ele alındığı, Kürt/Türk/Kıbrıslı Türk veya Alevi/Sünni gibi ayrımlara/farklılıklara dikkat edilmediği veya bu heterojen yapı göz ardı edildiği için bu farklılıklardan kaynaklanan etmenler de görünmemektedir. Dolayısıyla çalışma, Türkiyeli topluluğun etnik ekonomi, kadın çalışması ve sosyal entegrasyon konularında genel bir resmini ortaya koyabiliyorken bu konularda etnik ve mezhepsel faktörlerden türeyen ya da türemesi muhtemel farklılıkları yakalayamamaktadır.

Kaynakça

- Anthias, F. (1992), *Ethnicity, class, gender and migration: Greek-Cypriots in Britain*, Avebury.
- Dedeoğlu, S. (2014), *Migrants, Work and Social Integration / Women's Labour in Turkish Ethnic Economy, Migration, Diasporas and Citizenship Series*, Palgrave-Macmillan.
- Hillmann, F. (1999), *A look at the "hidden side": Turkish women in Berlin's ethnic labour market*, *International Journal of Urban and Regional Research*, 23(2), 267-282.
- Kandiyoti, D. (1988), *Bargaining with patriarchy*, *Gender and Society*, 2(3), 274-290.